

Asia: VN/2287/2020

Lausuntopyyntö työryhmän ehdotuksesta arkkitehtuuripoliittiseksi ohjelmaksi

Työryhmän ehdotus Kohti kestäväää arkkitehtuuria

Yleisiä kommentteja työryhmän ehdotuksesta

Tämä lausunto on valmisteltu Satakunnan Museossa, joka on Satakunnan alueellinen vastuumuseo ja Porin kaupungin laitos. Porin kaupunki (elinvoima- ja ympäristötoimiala) on antanut oman erillisen lausuntonsa arkkitehtuuripoliittisesta ohjelmaehdotuksesta.

Satakunnassa on aiemmin laadittu maakunnallinen arkkitehtuuripoliittinen ohjelma, joka julkaistiin vuonna 2012 (Kauas katse kantaa. Satakunnan arkkitehtuuripoliittinen ohjelma. Satakunnan taidetoimikunta 2012. https://archinfo.fi/wp-content/uploads/2014/02/Apoli_Satakunta.pdf). Satakunnan Museo oli aktiivisesti mukana ohjelmatyössä tuolloin. Kunnallisia arkkitehtuuripoliittisia ohjelmia Satakunnassa ei ole tehty.

Suomen ensimmäisen ja jo yli 20 vuotta vanhan arkkitehtuuripoliittisen ohjelman uusiminen on tärkeä ja ajankohtainen asia. Ohjelmatyöskentelyn näkökulmat ovat kattavia ja oikeansuuntaisia.

Apoli2020 -ohjelmassa arkkitehtuurin taustalla on tunnistettu niitä yhteiskunnallisia muutosvoimia, joita myös Satakunnan Museo pitää keskeisinä. Näistä alueellisesta näkökulmasta korostuu erityisesti 'kaupungistumiskehityksestä aiheutuva eriytyvä aluekehitys', mitä pidämme tällä hetkellä aivan keskeisenä arkkitehtuuriin ja rakennettuun ympäristöön vaikuttavana kehityssuuntana, johon vaikuttamiseksi myös arkkitehtuuripoliittikassa tulee pystyä osoittamaan keinoja. Alueiden erilaistumiseen sisältyy myös alueiden eriarvoistuminen, joka on kaupungistumiskehityksestä johtuva negatiivinen kehityssuunta, mihin myös arkkitehtuuripoliittikalla tulee tiukasti puuttua.

Laadukasta ja sinänsä kestäväää arkkitehtuuria jää taantuvilla alueilla nopeasti kiihtyneellä vauhdilla vaille käyttöä ja hoitoa. Viime vuosina valtavan mediahuomion saaneet sisäilmaongelmat ovat

osaltaan vaikuttaneet siihen, että rakennusten uudelleenkäyttöhankkeet ovat täysin taantuneet. Yhtälö on mahdoton.

Valitut viisi teemaa ja ohjelman lukua, kattavat riittävän yleisinä hyvin arkkitehtuurin, yhdyskuntasuunnittelun ja rakennetun ympäristön ajankohtaiset haasteet. Seuraavassa otetaan kantaa niiden yksityiskohtaiseen sisältöön ja esitettyihin toimenpiteisiin rakennusperinnön ja kulttuuriympäristön näkökulmasta.

Apoli2020-ohjelman toimenpiteissä painottuvat kasvavat kaupunkiseudut ongelmineen. Kaupunkiseutujenkin ongelmien ratkaisemiseksi koko Suomen tulee huomioida painokkaasti ohjelmassa.

Luku I Ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuus

On hyvä, että tavoitteessa kohti vähähiilistä yhteiskuntaa on tunnistettu energiatehokkaan rakentamisen ohella olemassa olevan rakennuskannan korjaaminen, kehittäminen ja uudelleenkäyttö. Se on keskeinen tavoite myös rakennusperinnön vaalimisen näkökulmasta. Uudelleenkäyttöhankkeille pitäisi pystyä osoittamaan todellisia kannustimia. Näiden hankkeiden kiinnostavuus on ainakin täällä suurten kaupunkiseutujen ulkopuolella heikentynyt olennaisesti yleistyneiden sisäilmaongelmien myötä. Ilman kunnollisia kannustimia uudelleenkäyttö ei kiinnosta toimijoita.

Vastaavasti perinteisten rakennusmenetelmien edistäminen ja mahdollistaminen uudisrakentamisessa on välttämätöntä. Olisi tärkeää, etteivät nämä asiat jäisi marginaaliin, vaan että ne huomioitaisiin myös rakentamisen valtavirrassa. Tarvitaan konkreettisia toimenpiteitä tavoitteiden edistämiseksi. Tarvitaan muutoksia lainsäädäntöön ja rakentamismääräyksiin liittyen rakennusten ilmanvaihtoon ja energiatehokkuuteen.

Luku II Yhdenvertaisuus ja osallisuus

Luvun 2 taustoituksessa tuodaan johdannon mukaisesti kattavasti esiin voimakas kaupungistuminen ja alueiden erilaistuminen, mutta ei esitetä tavoitteita tai toimenpiteitä suoraan tähän ilmiöön vaikuttamiseksi. Esimerkiksi etätyön ja digitalisaation tukeminen jäänevät keinoina marginaaliseksi tasaisemman aluekehityksen tavoittelussa. Alueiden muutoksen tutkimuslähtöinen tarkastelu, joka tuodaan esiin luvun 2 tavoitetilassa (sivun 19 ensimmäinen kappale) voisi olla toimiva keino, mikäli siihen oikeasti panostetaan ja tutkimustuloksia hyödynnetään päätöksenteossa.

Paikallisten arkkitehtuuripoliittisten ohjelmien esiinnostamista pidämme tärkeänä. Niissä voidaan esittää konkreettisia tavoitteita sekä osoittaa vastuunkantajia. B-osassa mainittua ohjeistusta paikallisille arkkitehtuuripoliittisille ohjelmille pidämme tärkeänä, mutta ei vielä yksin riittävänä toimenpiteenä. Ohjelmien teon mahdollistamiseksi toivomme vuotuista rahoitusta kuntien ja muiden toimijoiden haettavaksi. On hyvä, että vastuutahojen joukossa on tunnistettu myös alueelliset vastuumuseot, joilla on merkittävä rooli rakennetun ympäristön laadun valvojina.

B-kohdassa niin ikään nostettu esiin aluearkkitehtitoiminnan uudelleen käynnistäminen, mitä pidämme tärkeänä uutena avauksena. Myös Satakunnasta on erinomaisia kokemuksia aluearkkitehtitoiminnasta pienten kuntien ympäristösuunnittelun laadun nostajana. Tarkoitusta varten tulisikin osoittaa rahoitusta ja esim. käynnistää kehittämishanke. Alueelliset vastuumuseot olisi hyvä tunnistaa toimijoina myös aluearkkitehtitoiminnan osalta. Maakuntamuseot ovat olleet aktiivisesti mukana aluearkkitehtitoiminnan aiemmissa vaiheissa.

Suurimpana esteenä aluearkkitehtitoiminnan uudelleen käynnistymiselle näemme osaajien riittämättömyyden kaupunkiseutujen ulkopuolella. Omalla alueellamme avoinna olleisiin kaavoitusarkkitehtien ja jopa maakuntaliiton arkkitehtien paikkoihin on viime vuosina ollut erittäin niukasti päteviä hakijoita. Osaajajoukon heikentyminen on alueiden tulevaisuuden kannalta kohtalon kysymys. Yksi mahdollinen ratkaisu ongelmaan saattasi olla arkkitehtikoulutuksen laajentaminen tai vähintäänkin alueilla tapahtuvan harjoittelumahdollisuuksien parantaminen.

Luku III Talous ja kansainvälisyys

Laadukkaan arkkitehtuurin ja sen esittelyn näkeminen vetovoimatekijänä on tärkeää ja sillä on epäilemättä vaikutusta esimerkkinä myös syntyvän uuden arkkitehtuurin laatuun.

Luku IV Merkitys ja identiteetti

Modernin arkkitehtuurin tunnistaminen keskeiseksi osaksi rakennusperintönämme on tärkeä ja ajankohtainen asia. Arkkitehtuurin esiin tuominen keskusteluin, journalismin keinoin sekä erilaisten tapahtumien kautta on välttämätöntä ympäristömme laadun vaalimiseksi myös tulevaisuudessa. Ongelmana tässäkin kohtaa näemme resurssien kaventumisen alueilla. Osaajia ei enää riitä syrjäisemmille alueille, eikä haja-asutusalue tai pienet kaupungit kiinnosta alan ammattilaisia asuin- ja työskentelypaikkoina. Toimenpiteiden osalta viittaamme lukuun 2 esittämiimme toimenpiteisiin.

Arkkitehtuurin ja kulttuuriympäristön arvostuksen lisäämiseksi tarvitaan tietoa. Ympäristöministeriöllä tai opetus- ja kulttuuriministeriöllä voisi olla vaikka pienikin vuotuinen määräraha haettavana esim. kunnille ja museoille rakennettua ympäristöä koskevien selvitysten tuottamiseen esim. vuosittain vaihtuvien teemojen pohjalta. Selvitysten osalta pienelläkin rahalla saataisiin aikaiseksi merkittäviä tuloksia.

Toimenpiteissä (A) mainitaan myös taloudelliset kannustimet rakennusten omistajille. Esimerkiksi rakennusperinnön hoitoon vuosittain myönnettävät määrärahat ovat jatkuvasti kaventuneet korjausavustusten tunnustetuista vaikutuksista ja suuresta työllistämispotentiaalista huolimatta. Taloudellisten kannustimien kehittämiseen tulisi esittää konkreettisia toimenpiteitä.

Aluearkkitehtitoiminnan elvyttämisellä voitaisiin lisätä myös arkkitehtuurin ja kulttuuriympäristön arvostusta alueilla.

Pidämme B-osan toimenpiteitä ja alueellisten vastuumuseoiden roolin näkemistä niissä keskeisenä tervetulleena. Alueelliset vastuumuseot, entiset maakuntamuseot ovat koko olemassaolonsa ajan jo toimineet aktiivisesti rakennusperinnön osaamis- ja tietokeskuksina.

Prosenttitaiteen keskeisen merkityksen tunnistaminen ja asian esillä pitäminen eri yhteyksissä on tärkeää. Julkinen taide tarjoaa kaikille kansalaisille demokraattiset mahdollisuudet nähdä ja kokea taidetta. Prosenttitaide on hyvä huomioida etenkin paikallisten arkkitehtuuriohjelmien ohjeistuksessa.

Luku V Koulutus ja tutkimus

Tämän luvun kohdalla toivomme toimenpiteiksi otettavan rakennuskonservaattorikoulutuksen uudelleen käynnistämisen sekä arkkitehtikoulutuksen laajentamisen. Arkkitehtikoulutuksessa tulee painottaa arkkitehtuurin historiaa ja yhdyskuntasuunnittelua, joiden osalta osaajista on erityinen puute. Tämän hetken tilanteessa osaajien vaikea saatavuus alkaa olla laadukkaan yhdyskuntasuunnittelun, laadukkaan uuden arkkitehtuurin syntymisen ja asiantuntevan rakennusperinnönhoidon pullonkaulana alueilla.

Edellä mainitut tarpeet on kattavasti tunnistettukin C-osan toimenpiteissä. Selvityksellä arkkitehtien tarpeesta alueilla ja näihin tarpeisiin vastaamisella on kiire.

Tämän lisäksi alan tutkimustietoa rakennetun ympäristön laadusta huolehtimiseksi tarvitaan kulloinkin ajankohtaisista kysymyksistä.

Se että Satakunnassa on toiminut vuodesta 2000 lähtien Turun Yliopiston alainen kulttuurintuotannon ja maisemantutkimuksen oppiaine, on tuonut valtavan voimavaran maakuntaan. Koulutetut osaajat jäävät usein opiskelupaikkakunnalleen toimimaan monenlaisissa ympäristöön vaikuttavissa tehtävissä. Oppiaine ei kuitenkaan anna suunnittelijakoulutusta, joten se ei yksin riitä.

Lasten arkkitehtuurikasvatusmahdollisuuksien turvaamista jatkossakin pidämme myös aivan keskeisenä asiana kansalaisten ympäristönlukutaidon kehittämiseksi.

Virtanen Kalle
Satakunnan Museo

Nummelin Liisa
Satakunnan Museo - Rakennustutkija